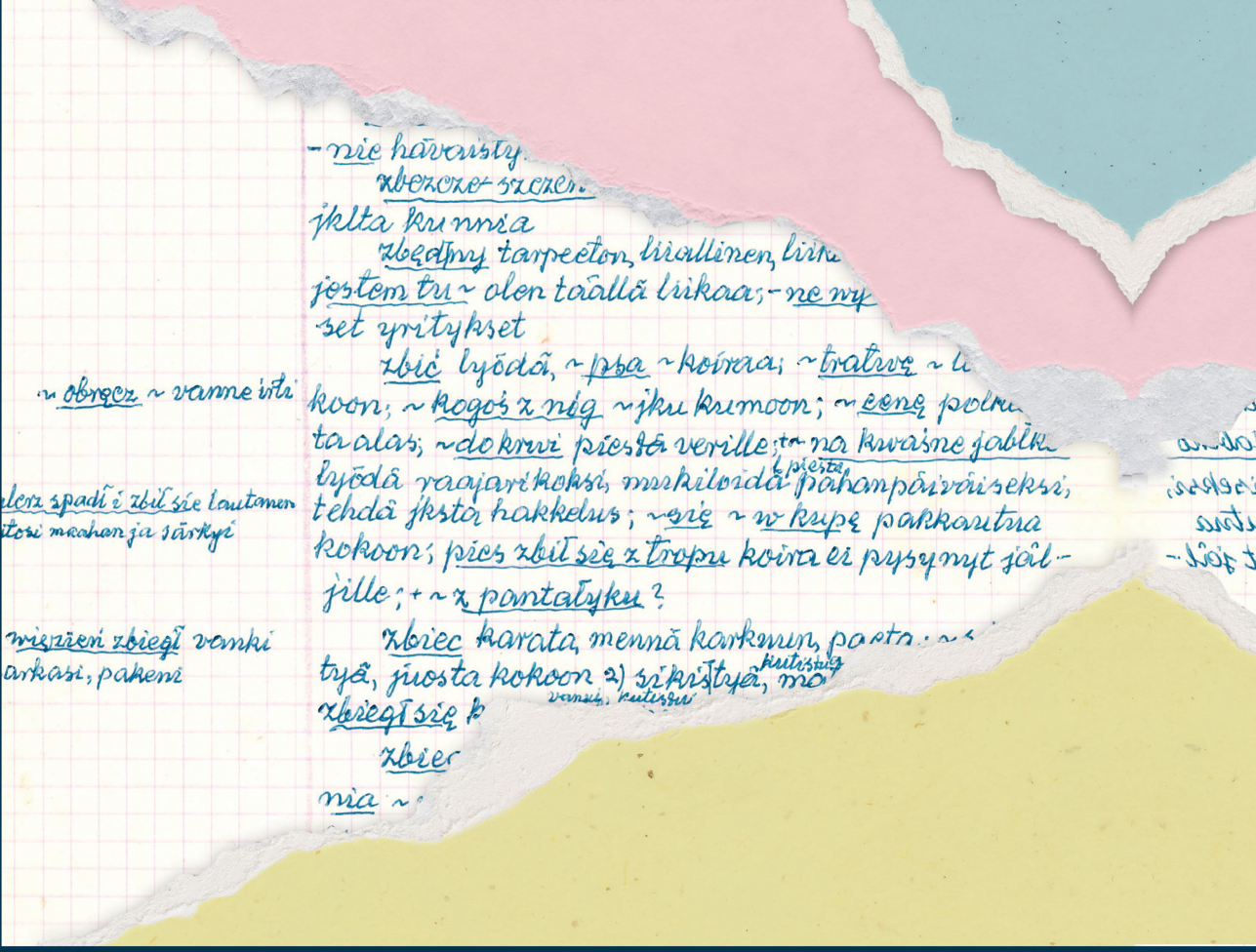

KATARZYNA WOJAN

POLSKA FENNISTYKA BIBLIOGRAFIA DOROBKU

WYBÓR Z LAT 1824–2021

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

POLSKA FENNISTYKA
BIBLIOGRAFIA DOROBKU

WYBÓR Z LAT 1824–2021

KATARZYNA WOJAN

POLSKA FENNISTYKA BIBLIOGRAFIA DOROBKU

WYBÓR Z LAT 1824–2021

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzent
dr hab. Grzegorz Ojcewicz, prof. UWM

Redaktor Wydawnictwa
Anna Roman

Projekt okładki i stron tytułowych
Filip Sendal

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Prorektora ds. Badań Naukowych
Uniwersytetu Gdańskiego w ramach Programu publikacyjnego UG
oraz Dziekana Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-344-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Przedmowa 9
O fennistyce w zarysie ogólnym 9
Na ścieżkach wiodących ku polskiej fennistyce (finnistyce) 13
W stronę słownikarstwa 24
Fennistyka (finnistyka) polska współcześnie – główne kierunki badań językoznawczych 26
Umiłowanie słowa i polskie fennistyczne (finnistyczne) studia literaturoznawcze 33
W nurtach historii 45
Ku polskiemu fin(n)oznawstwu 48
Polska fennistyka (finnistyka) w liczbach 51
Słowo podsumowujące 54

Bibliografia do przedmowy 55
Wydawnictwa zwarte i ciągłe 55
Źródła internetowe 66

Układ i zawartość bibliografii 67

Zasady ekscerpcji i rejestracji materiału 69

BIBLIOGRAFIA FENNISTYKI

I. FILOLOGIA

Językoznawstwo 73
Rozprawy doktorskie 73
Monografie i studia 75
Podręczniki i skrypty 77
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe 79
Złożone do druku 96

Literaturoznawstwo 97
Rozprawy doktorskie 97
Monografie i opracowania 98

Antologie ... 100
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 101

Przekładoznawstwo ... 117
Rozprawy doktorskie ... 117
Monografie ... 117
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 117

Przekład literatury ... 122
Przekłady literatury pięknej i popularnej ... 122
Przekłady literatury naukowej i popularnonaukowej ... 202
Przekłady katalogów wystaw ... 207
Przekłady albumów i przewodników ... 210
Przekłady konstytucji i statutów ... 212

Leksykografia ... 214
Słowniki przekładowe z językiem fińskim ... 214
Słowniki przekładowe z językiem estońskim ... 217
Słowniki wielojęzyczne ... 218
Słowniki encyklopedyczne ... 221
Inne leksykografie ... 222

Bio- i bibliografistyka ... 223
Monografie ... 223
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 224
Inne źródła ... 225

Czasopiśmiennictwo ... 226

Varia ... 229

Dodatek ... 231
Dzieła stare ... 231
Wznowienia dzieł starych ... 233

II. TWÓRCZOŚĆ

Twórczość (proza, poezja), relacje z podróży i dzienniki intymne ... 237

III. HISTORIA

Historia ... 245
Rozprawy doktorskie ... 245
Monografie i opracowania ... 245
Źródła i dokumenty ... 251
Encyklopedie ... 252
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 252
Katalogi wystaw ... 264

IV. INNE OBSZARY

Kultura i społeczeństwo ... 267
Rozprawy doktorskie ... 267
Monografie i opracowania ... 268

Encyklopedie i przewodniki ... 274
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 274
Złożone do druku ... 285
Katalogi wystaw ... 285
Druki ulotne ... 289

Region i polityka ... 291
Rozprawy doktorskie ... 291
Monografie i opracowania ... 292
Przewodniki ... 301
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 303
Albumy ... 306
Katalogi wystaw ... 306

Gospodarka ... 307
Rozprawy doktorskie ... 307
Monografie i opracowania ... 307
Przewodniki i poradniki ... 313
Rozdziały książek i artykuły naukowe oraz popularnonaukowe ... 314
Katalogi wystaw ... 315

Źródła ekscerpcji ... 316
Wydawnictwa zwarte ... 316
Źródła internetowe ... 318

Indeks języków
(innych niż fiński) ... 320

Indeks osób ... 323

Nota wydawnicza ... 347

Przedmowa

O fennistyce w zarysie ogólnym

Fennistyka (inaczej: finnistyka) jest współczesną nauką humanistyczną, jednak wiele przyczynków do opisów pochodzenia ludów (ugro)fińskich i ich języków datowanych jest na okres przednaukowy. Z wypraw odbywanych w głąb Eurazji i na Północ przywożono rozmaite synkretyczne informacje pochodzące ze spostrzeżeń podróżniczych; w itinerariach odnotowywano fakty, mniej lub bardziej trafnie zestawiano je i komentowano, w późniejszych traktatach konstruowano „naiwny" obraz zastanego świata. Podczas poselstw wsłuchiwano się w dźwięki egzotycznych mów napotykanych etnosów, intuicyjnie próbowano powiązać zasłyszane etnolekty z innymi poprzez wychwycenie zgodności brzmieniowo-leksykalnych, adaptowano do języków europejskich obce etnonimy. Te empiryczne obserwacje z peregrynacji stały się zwiastunami przyszłych studiów etnograficznych. Niebagatelne były też dokonania kartografów w zapoznawaniu różnych zakątków Europy, zwłaszcza jej obszarów septentrionalnych; przy mapowaniu i kontrmapowaniu mórz i lądów przekazywali oni cenne wiadomości o tuziemcach, tworząc coś w rodzaju „etnolingwistycznej etykiety".

W węższym ujęciu fennistyka zajmuje się badaniami szczegółowymi w zakresie języka, literatury, historii oraz folkloru i kultury narodów (etnosów) fińskich i fińskojęzycznych. Jej przedmiot zainteresowania stanowi obszar językowy i kulturowy zachodniofiński (bałtyckofiński) konstytuowany przez elementy: fiński, karelski, liwwikowski (ołoniecki, aunuski), lüdyjski (ludikowski), estoński, wepski, wocki (wotycki), liwski, ingryjski (ingre), iżorski i inne mniejsze, jak na przykład setu czy võro. W szerszym znaczeniu termin „języki fińskie" (*Finnic languages*) jest hiperonimiczny w stosunku do czterech, wyodrębnianych tradycyjnie w nauce języków podgałęzi: 1) zachodniofińskiej (bałtyckofińskiej); 2) (fińsko)saamskiej (lapońskiej, łoparskiej); 3) wołżańskiej (wołżańsko-fińskiej), obejmującej języki mordwińskie (mordowskie) (tj. języki erzja[ński] i moksza[ński]) oraz maryjskie (mari, czeremiskie); 4) permskiej (permsko-fińskiej), konstytuowanej przez makrojęzyk komi (komiacki) (tj. języki komi-permiacki i komi-zyriański) oraz udmurcki. W związku z tym wykształciły się

liczne nurty (działy) fennistyki, takie jak: estonistyka, karelistyka, iżorystyka, permistyka, udmurtologia, mordwinistyka, erzjanistyka, mokszanistyka, laponistyka (łoparystyka, sa(a)mistyka) i inne.

Współczesna fennistyka obficie wykorzystuje kompleksową wiedzę filologiczną, stanowiącą dorobek myśli reprezentantów różnych dziedzin i dyscyplin humanistycznych o nawiązaniach do historii i kultury narodów fińskich. Uwzględnia zatem najnowsze zdobycze etnohistorii, religioznawstwa (badań dziedzictwa duchowego), paleografii, archeologii, antropologii fizycznej i genetyki itd. Na poszerzenie obszaru badawczego fennistów wywarły znaczny wpływ nowo ukształtowane subdziedziny, takie jak stemmatologia, zajmująca się ewolucją materiałów piśmienniczych i rozwojem pisma, kodykologia (rękopisoznawstwo), petroglifologia (rozwijająca się w nauce rosyjskiej), a także wiele gałęzi interdyscyplinarnych, np. kulturologia, etnomuzykologia (etnografia muzyczna), folklorystyka porównawcza, kartologia (kartografia teoretyczna), paleolingwistyka, paleontologia lingwistyczna, antropologia kultury, antropolingwistyka, kraniologia, odontologia, a ostatnio – genetyka populacyjna (paleogenetyka) itd. Wychodząc naprzeciw współczesnym poszukiwaniom badawczym, fennistyka łączy silnie zróżnicowane pod względem tematycznym i metodologicznym obszary wiedzy, co czyni ją nauką multidyscyplinarną.

Dziś analizuje się dawne systemy piśmiennicze, zarówno te o charakterze runicznym (runika), jak i inne graficzne, np. zyriański anbur (wskrzeszany w twórczości artystycznej). Popularność zdobywa paleografia komparatystyczna, dążąca do stworzenia grafemicznego drzewa genealogicznego prastarych skryptów uralskich w powiązaniu z notacjami języków przynależnych do różnych rodzin i lig. Paleografowie wykorzystują dokonania na polu ałtaistyki, sumerystyki, paleoslawistyki, runologii i innych. Rozwija się fascynująca epigrafika, dostarczająca coraz to nowych świadectw językowych i obiektywizująca uzyskiwane wyniki badań (np. ostatnie penetracje na terenie miasta Turku).

Stosunki ogólnego pokrewieństwa wewnętrznego języków, tj. ich wzajemne relacje w płaszczyźnie identyczności (także zbieżności, podobieństwa i paraleli) oraz odmienności (kontrastów) już na początku XVIII w. zaczęły na dobre przykuwać uwagę uczonych zajmujących się refleksją językoznawczą. Podstawą tradycyjnej metody badawczej (tj. metody historyczno-porównawczej), jaką operuje fennistyka (także fennougrystyka i uralistyka), mającej na celu stwierdzenie pokrewieństwa językowego, jest wykazanie oddziaływania w perspektywie historycznej dźwięków mowy i etymologii słów (preparacja ich rdzeni). Wachlarz badań ukierunkowanych na ustalenie pokrewieństwa językowego obejmuje: ogólne reprezentacje ugrofińskiej (uralskiej) rodziny językowej, rekonstrukcje prajęzyka, badania gałęzi rodziny językowej (tj. grup językowych) bądź prajęzyka pośredniego (np. uformowania się prafińskiego i jego usamodzielnienia się), badania szczegółowe (np. w odniesieniu do systemu przypadków funkcjonujących w danym systemie języka). Fennistyczne badania kontrastywne dają ogromną możliwość synchronicznej komparacji zarówno języków spokrewnionych, jak i spowinowaconych (tj. wywodzących się z odmiennych rodzin). W nauce światowej zaistniało językoznawstwo nostratyczne (nostratologia) – w jego ramach są dokonywane rekonstrukcje hipotetycznego języka nostratycznego oraz opracowywa-

ne interesujące leksykografie. Nurt nostratyczny jest wart wzmianki z tego powodu, że komparacje rdzeni w płaszczyźnie „globalnej" prowadzą do powstania ciekawych hipotez na temat pre-etymonów – w dociekaniach pre-etymologicznych brane są tu pod uwagę praformy dialektów plemion bałtyckofińskich. Spośród polskich językoznawców z kręgu ugrofennistów i orientalistów do hipotezy indo-uralskiej nawiązywał Czesław Kudzinowski[1], zaś większą uwagę nostratyce poświęcili Jerzy Bańczerowski oraz Marek Stachowski. Jak konkluduje Stachowski: „jednak jego [tj. Jerzego Bańczerowskiego – przyp. K.W.] próby przeniesienia modelu indoeuropejskich laryngałów, co – gdyby się powiodło – wzmocniłoby co najmniej indo-uralską flankę nostratyki, spotkały się ze zdecydowaną krytyką ze strony szkoły moskiewskiej"[2].

Na coraz szerszą skalę dokonywane są oceny kontaktów językowych. Przedmiotem zainteresowania kontaktologii lingwistycznej są badania w synchronii i diachronii nad stykającymi się (ugro)fińskimi językami i etnosami z indoeuropejskimi (w szczególności dotyczą one warstwy leksykalnej owocującej pożyczkami różnego typu, w mniejszym stopniu zaś samej struktury językowej). W jej ramach prowadzi się również badania arealne oraz lig językowych (np. obszaru nadbałtyckiego, wołżańskiego, syberyjskiego, a w szerszym ujęciu: euroazjatyckiego), przynoszące deskrypcje wzajemnych interferencji języków i regularności zmian w aspekcie typologicznym systemów językowych.

Aktualne są, zogniskowane socjolingwistycznie, penetracje macierzystych etnolektów mniejszości narodowych, często już zagrożonych obumarciem (tzw. języki „małe", języki etniczne zagrożone i partykularne) – do takich należy m.in. iżorski. Uczeni głośno podnoszą kwestię zagrożenia etnolektów z karelskiego kontinuum: tichwińskiego i wałdajskiego. Stan ten wymusza podjęcie reetnizacji obumarłych etnosów i modernizacji, a nawet rewitalizacji języków mniejszościowych. Działania tego typu wpisują się w politykę językową (głównie Finów). Tak oto wskrzeszają się i normalizują języki: liwski oraz wocki (wotycki); powracają do życia na uniwersyteckich lektoratach. Nadrzędny staje się wysuwany przez fennistów postulat naukowego dokumentowania (inwentaryzacji) dostępnych języków i dialektów. Szerokie pole do takich działań mają w tym zakresie kareliści.

Wiele zadań stawianych jest leksykografom, których obiektem zainteresowania są nie tylko języki żywe (wersje standardowe, potoczne języka, odmiany regionalne, dialekty, slangi itp.), lecz także obumierające. W wypadku języka fińskiego słownikarsko utrwala się współczesny helsiński slang *stadi*, obecnie traktowany jako dziedzictwo narodowe Finów. Dynamicznie rozwija się leksykografia translatoryczna z udziałem języków fińskich, a także onomastyczna, koncentrująca się na toponimice, hydronimice oraz etnonimice.

---

1 Artykuł Czesława Kudzinowskiego pt. *Concerning the Problem of Uralic Affinity with Indo-European* („Lingua Posnaniensis" 1983, nr 26, s. 99–104) do dziś jest uwzględniany w pracach z zakresu nostratyki – zob. m.in. Allan R. Bomhard, *A Comprehensive Introduction to Nostratic Comparative Linguistics. With Special Reference To Indo-European*, SC, Florence 2018, s. 225.

2 Cyt. za: Marek Stachowski, *Teoria nostratyczna i szkoła moskiewska*, „LingVaria" 2011, nr 6, z. 1, s. 264.

W ramach lingwistyki funkcjonalnej tworzy się podstawy języków literackich – niekiedy powstają dwa paralelne standardy, np. w przypadku karelszczyzny. Dodać należy, że badania związane z etnolektami karelskimi powinny być ważnym ogniwem fińskiej polityki językowej.

Istotną gałęzią fennistyki stosowanej jest glottodydaktyka języka fińskiego jako obcego oraz akwizycja języka w warunkach bilingwizmu czy nawet trylingwizmu, a od niedawna, wskutek nowych zjawisk językowo-społecznych – multilingwizmu. Obserwowane zaś od kilku dziesięcioleci zjawisko dyglosji, a nawet tryglosji języka fińskiego czeka na naukowy opis oraz wyjaśnienie podłoża i motywacji. Warto dodać, że teza dyglosji i tryglosji została postawiona na gruncie nauki polskiej[3].

Wspomnieć wypada o interlingwistyce, skupiającej się na językach skonstruowanych i piśmiennictwie tworzonym w tych językach. Z udziałem języka fińskiego lub cechami jego słownictwa powstały takie – oparte na koncepcjach kreacjonistyczno-humanocentrycznych – projekty językowe (interlingwy), jak m.in.: naturalistyczny *budinos*, schematyczny *samboka*, fikcyjny *nasika*, Tolkienowski artystyczny *quenejski* (*quenya*), a także rekonstruowany i wykorzystujący fundament prauralszczyzny *kënta-käxli*[4]. Konstrukty te nie doczekały się jeszcze naukowych analiz, choć bywają już brane na warsztat językoznawczy. W ramach interlingwistyki pielęgnuje się też niewielkie etnolekty będące swoistymi mikstami, np. romski *kaalo* czy *fennoromani* – oba funkcjonują w Finlandii.

Od półwiecza rozwija się osobliwa selkologia – dział interlingwistyki bądź też dział lingwistyki, której obiektem stał się (z założenia pragmatyczny) uproszczony język fiński, tzw. *selkokieli*, na który w Finlandii sukcesywnie przekładane są literatura piękna, teksty użytkowe, urzędowe, prasa codzienna, a także Biblia. Fińscy selkolodzy zajmują się tworzeniem podstaw teoretycznych tego użytecznego projektu. Uproszczony fiński zyskuje coraz większy krąg odbiorców, w tym osób nabywających kompetencji tego języka zarówno jako natywnego, jak i nienatywnego (np. cudzoziemcy). Konstrukt ten jako fenomen społeczny jest interesujący dla socjologów języka, w aspekcie psychologicznych podstaw funkcjonowania i akwizycji – dla psycholingwistów, ze względu na uzus i wykorzystanie w konwersacji – dla pragmatyków języka, a jako praktyczny instrument porozumiewania się w trakcie prowadzenia terapii – dla logopedów i neurologopedów, dla których obecnie wyzwaniem stała się praca z osobami z niepełnosprawnością jako skutkiem starzenia się organizmu bądź z pacjentami dotkniętymi rozmaitymi chorobami, w głównej mierze cywilizacyjnymi. Dziś, kiedy *signum temporis* są negatywne skutki neurologiczne (zwłaszcza zaburzenia w zakresie pamięci świeżej) lub zaburzenia psychiatryczne (objawiające się niekiedy przyspieszonymi procesami demencji) występujące u osób, które przechorowały COVID-19, rozwijanie i pielęgnowanie tego języka pomocniczego nabierają nowego znaczenia.

---

3 Zob. Katarzyna Wojan, *Dyglosja i tryglosja języka fińskiego w świetle sytuacji socjolingwistycznej Finlandii*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego" 2017, nr 73, s. 195–209.

4 O tym Katarzyna Wojan, *Język fiński w teorii i praktyce* (rozdz. 6: *Fińskie języki skonstruowane*), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016, s. 130–151.

Nie sposób pominąć prac omawiających problematykę fińskich języków migowych (mających dwie wersje językowe: fińską i szwedzką fińską)[5]. Językom migowym zaczęto poświęcać należytą uwagę w następujących dziedzinach: współczesna leksykografia, daktylografia, surdopedagogika, jak i praktyczna translatoryka migowa i porównawcza. W Finlandii dydaktyka języków miganych jest elementem dydaktyki akademickiej.

Na ścieżkach wiodących ku polskiej fennistyce (finnistyce)

W poznawaniu narodów i języków ugrofińskich mieli udział również Polacy[6]. W świecie nauki europejskiej ważną postacią był Maciej Miechowita[7] (Matthew of Miechow, Matthias de Miechow, właśc. Maciej Karpiga, 1457–1523), kanonik, filozof, astronom i astrolog, geograf, historyk, doktor medycyny, profesor i ośmiokrotny rektor Akademii Krakowskiej i jej dwukrotny podkanclerz. Jest autorem słynnego *Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana et de contentis in eis* (*Traktat o dwóch Sarmacjach, azjatyckiej i europejskiej, i o tym, co się w nich znajduje*) z 1517 roku, pierwszej, wielce odkrywczej, a zarazem przełomowej we wczesnonowożytnej nauce europejskiej pracy omawiającej w szczegółach geografię i etnografię Europy Wschodniej[8] (znacznie uprzedzającej Siegmunda von Herbersteina *Rerum Moscoviticarum commentarii*, która została wypuszczona drukiem w 1549 roku w Bazylei i była owocem poselstw do Wielkiego Księstwa Moskiewskiego; należy zaznaczyć, że część informacji do *Komentarzy* baron von Herberstein pozyskał w Polsce i na Litwie). Dzieło Miechowity było nowatorskie zarówno pod względem treści, jak i formy (ze względu na polemiczny charakter kompendium). Polski akademik opierał się na relacjach świadków, staroruskich latopisach i innych dostępnych mu źródłach pisanych, zachowując przy tym dużą dozę krytycyzmu i intelektualizm.

---

5 O tym Katarzyna Wojan, *Języki migowe w Finlandii* [w:] *Dialogi o kulturze. Kultury dialogu. Jubileusz Profesora Hieronima Chojnackiego*, red. Maria Sibińska, Hanna Dymel-Trzebiatowska, seria Studia Północnoeuropejskie, t. 5, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2018, s. 109–120.

6 Zob. Katarzyna Wojan, *Język fiński w teorii i praktyce* (rozdz. 8: *Praojczyzna Ugrofinów*; podrozdz.: *Pierwsze wiadomości o Fennach*)..., s. 185–186. Zob. też rozdz. 1: *Pochodzenie języka fińskiego*; podrozdział: *Rodzina języków uralskich*, s. 20.

7 Zob. Marek Stachowski, *Miechowita's knowledge of East European languages (mainly Hungarian, Lithuanian and Tatar) based on his Tractatus de duabus Sarmatiis (1517)*, „Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis" 2013, nr 130, s. 309–316.

8 „[...] «*De duabus Sarmatiis Asiana et Europiana*» rzecz w swoim czasie znakomita, rzucająca prawdziwe światło na ludy wschodniej Europy, o których na Zachodzie krążyły fałszywe i dziwaczne wieści. Doczekała się też ona licznych wydań, a tłómaczona na język polski, włoski i niemiecki, znana była w całej ówczesnej Europie" – pisał Antoni Borzemski (1866–?) w rozprawie *Kronika Miechowity: rozbiór krytyczny* (seria Rozprawy Wydziału Filozoficzno-Historycznego Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 26, nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1890, s. 3).

W księdze drugiej *Liber secundus: Tractatus primus: De descriptione Sarmatiae Europianae superioris* Miechowita dał nowoczesny, systematyczny opis ziem scytyjskich, leżących między Wisłą, Donem i Morzem Kaspijskim, takich jak: „Perm, Baskird, Cziremissa, Iuhra, Corela"[9]. Wymienił też Wogułów (tj. Mansów). Stwierdzał, że etnosy te mówią własnymi językami i idiomami. Miechowita wnioskował o bliskości Węgrów i plemion obiugryjskich. Podał, że zamieszkujący Scytię Jugrowie mają taką samą i tak samo akcentowaną mowę jak Węgrzy. W charakterze argumentów na jugryjskie pochodzenie Węgrów przytaczał – jako pierwszy uczony [*sic*!] – zapożyczenia słowiańskie występujące w języku węgierskim[10]. Miechowita wiązał nazwę *Jugri* z różnymi wariantami nazewnictwa słowiańskiego, stosowanego w odniesieniu do Węgier, dopatrując się w języku staroruskim występowania formy *ugre* jako rekonstrukcji **Hugri*, od czego z kolei wywiedziono *Hungari*. W przekonaniu uczonego kraina *Juhra* (Jugra), której mieszkańców zwano *Juhri* (Jugri), rozciągała się nad Oceanem Sarmackim (Bałtykiem), na północy „ojczyzny Scytów"[11]. Zdaniem Marka Stachowskiego waga zasług Miechowity w rozwoju językoznawstwa była ogromna, a mianowicie: Miechowita „właściwie wymyślił metodę rekonstrukcji w badaniach nad językiem"[12].

Cztery lata później w tym samym dziele, ale pod zmienionym tytułem *Descriptio Sarmatiarum Asianae et Europianae et eorum quae in eis continentur* (1521) Miechowita opisał życie mieszkańców Finlandii i panujący w niej surowy klimat. Lokalizował on Finlandię: „na północ za Nowogrodem aż nad samym Oceanem Północnym leżą Szwecja i Finlandia"[13]. Wówczas po raz pierwszy w polskim dziejopisarstwie pojawiła się nazwa *Finlandya*.

Nowością były informacje Miechowity o oro- i hydrografii, klimacie, florze, faunie i skarbach mineralnych, o narodowości i religii mieszkańców opisywanych krain, o materialnych warunkach ich bytu i obyczajach, jak też o głównych centrach polityczno- i kościelnoadministracyjnych. Przekazywane przez niego wiadomości pozwalały ówczesnym odbiorcom wytworzyć sobie prawdziwy obraz Europy Wschodniej. Stały się podstawą dalszych badań i ich metodologii. Jego deskrypcje przeorientowały zasadniczo średniowieczne i wczesnonowożytne koncepcje dotyczące topografii, kultur

---

9 Mathias de Miechow, *Tractatus de duabus Sarmatiis Asiana et Europiana et de contentis in eis*, apud dominum Ioannem Haller., Cracouiae 1521, https://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost16/Miechow/mie_tr22.html#2 [dostęp: 20.07.2021].

10 Zob. też Miklós Zsirai, *Finnugor rokonságunk*, Magyar tudományos akadémiai, Budapest 1937, s. 479; Tiborc Fazecas, *Die Entdeckung der Verwandtschaft der finnougrischen Sprachen* [w:] *History of the Language Sciences: An international handbook on the evolution of the study of language from the beginnings to the present*, ed. S. Auroux [et al.], Bd. 2, Mouton de Gruyter, Berlin–New York 2001, s. 1145.

11 Zob. Günter J. Stipa, *Finnisch-ugrische Sprachforschung von der Renaissance bis zum Neupositivismus*, Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1990, s. 32.

12 Marek Stachowski, *Teoria nostratyczna i szkoła moskiewska...*, s. 249.

13 Maciej z Miechowa, *Opis Sarmacji azjatyckiej i europejskiej, oraz tego, co się w nich znajduje*, wstęp Henryk Barycz, z języka łacińskiego przełożył i komentarzem opatrzył Tadeusz Bieńkowski, posłowie Waldemar Voisé, Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo PAN, Wrocław 1972, s. 70.

i języków ludów Europy Wschodniej. Przede wszystkim Miechowita obalił utrwalone w historiografii wyobrażenia na temat obszarów tej części świata, kładąc kres błędnym przekonaniom i wytworzonym przez starożytnych klasyków strukturom poznawczym.

Szerszy opis Skandynawii, w tym Finlandii, występuje w encyklopedycznym opracowaniu Marcina Bielskiego (Marcin Wolski herbu Prawdzic, 1495–1575), historyka, pisarza i tłumacza, pt. *Kronika wszytkiego świata na sześć wieków, monarchie czterzy rozdzielona, z Kozmografią i z rozmaitemi królestwy, tak pogańskiemi, żydowskiemi, jako i krześcijańskiemi, z Sybillami i proroctwy ich, po polsku pisana, z figurami, w której też żywoty cesarskie, papieskie i tych królów z ich królestwy, asyryjskich, egipskich, żydowskich, greckich, perskich, tureckich, węgierskich, czeskich i inych królów, książąt, jako inych przełożonych, od początku świata aż do tego roku, który się pisze 1551, są wypisane, miedzy któremi też nasza Polska na ostatku z osobna jest wypisana*, wydanym w Krakowie w 1551 roku. Dziejopis postrzega Finlandię jako malowniczy kraj tysiąca jezior, o surowym klimacie i pięknej ziemi[14]. W dziele czytamy:

> Finlándya. Finlándia źiemiá cudna y rofkofzna/ iefzcże lepfza niż Szwecia/ pierwey ią poczytano zá kroleftwo/ ále dziś tylko tytuł ma Dináftiey. Przedtym tá źiemiá byłá pod Mofkiewfkim kfiążęćiem/ y Grecką wiárę trzymáłá iáko y Mofkwá/ ále tych cżáfow ieft pod krolem Szweckim y wiárę the trzyma ktora ieft v nas. w rodzaiu zboża Szwecią. Gufta zamek y miáftho bifkupie. Kfięftwá Finlándiey Rázburfkie/ Wiburfkie/ Káreliyfkie etć. Wiburg koniec trzyma Finlándiey (marg) Guftá. Wiburg.
>
> [...]
>
> W Finlándiey ſą dwá ięzyki/ do Wiburgu począżwſzy Słowieńſkim ięzykiem mowią áż do Borgi álbo Szybonu/ ku morzu y nád brzegi morſkiemi Szweckim/ w pośrzodku źiemie ku pułnocy máią właſny ięzyk/ ná gránicách obiemá mowią[15].

Karol Wyrwicz (1717–1793), polski jezuita, geograf, historyk i publicysta, w pierwszym tomie swego podręcznika *Geografia Czasów Terazniejszych albo Opisanie naturalne y Polityczne Krolestw, Państw, Stanow wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosl, handlu, przemysłu, przymiotow, obycziow &c. Ku Pozytkowi Narodowey Młodzi Wydana*, który został wydrukowany w 1768 roku, zawarł opis etnograficzny życia mieszkańców Północy, tj. Laponii. Podał w nim, że mieszkają w niewielkich drewnianych szałasach, pokrytych skórami, powietrze zaś jest tam tak zimne, że drzewa nie owocują[16].

---

14 Bolesław Mrozewicz, *Finnland und finnische Literatur in Polen*, „Folia Scandinavica Posnaniensia" 2012, nr 14, s. 96.

15 Marcin Bielski, *Kronika wszytkiego świata*, Hieronim Scharffenberg, Kraków 1551. – Cyt. za wersją: Marcin Bielski, *Kronika*, Biblioteka źródeł *Słownika polszczyzny XVI wieku*. Repozytorium cyfrowe tekstów szesnastowiecznych (w jednolitej transliteracji zgodnej z *Zasadami wydawania tekstów staropolskich (projekt)*, red. Patrycja Potoniec, Krzysztof Opaliński, *Kroniki*: opracowanie Lucyna Wilczewska, Krystyna Wilczewska, Instytut Badań Literackich PAN, Wrocław 1955, s. 844, http://rcin.org.pl/Content/62776/WA248_82502_SPXVI_bielski-kronika_o.pdf [dostęp: 14.08.2021].

16 Karol Wyrwicz, *Geografia Czasów Terazniejszych albo Opisanie naturalne y Polityczne Krolestw, Państw, Stanow wszelakich, ich rządu, praw, rzemiosl, handlu, przemysłu, przymiotow, obycziow &c. Ku Pozytkowi Narodowey Młodzi Wydana*, t. 1, Drukarnia J. K. Mci. y Rzeczypospolitej in Collegio Soc. Jesu, Warszawa 1768, s. 43.

Istotną dziedziną nauki jest kartografia. Warto przypomnieć, że polscy uczeni dołożyli do niej swą cegiełkę. Olaus Magnus Gothus (1490–1557), szwedzki duchowny katolicki, arcybiskup Uppsali, historiozof, pisarz i kartograf, twórca pierwszej unikatowej, ilustrowanej mapy ściennej obejmującej kraje Europy Północnej, *Carta Marina et descriptio septentrionalivm errarvm ac mirabilivm revm in eis cantentarvm diligentissime elaborata anno domini* (Wenecja 1539), najprawdopodobniej wykorzystał do niej mapy Prus i wybrzeża bałtyckiego sporządzone m.in. przez Mikołaja Kopernika (1473–1543)[17]. Prace nad nią prowadził podczas wieloletniego przymusowego pobytu w Gdańsku – mieście, które stało się bezpieczną przystanią dla uchodźców religijnych[18] (istnieją również przesłanki do tego, by stwierdzić, że obaj geografowie blisko ze sobą współpracowali[19]). Korzystał on też z dokonań kartograficznych Bernarda Wapowskiego[20] z Radochoniec (1450–1535), najwybitniejszego polskiego kartografa w XVI wieku, twórcy najstarszej (znanej dotąd) karty geograficznej Polski[21], a ponadto historiografa na dworze Zygmunta I Starego (1467–1548). Z kolei Wapowski inspirował się dziełem Miechowity. (Na marginesie można wspomnieć, że brat Olausa Magnusa – Johannes Magnus (1488–1544), szwedzki historyk, ostatni katolicki biskup Uppsali – korespondował i polemizował z Miechowitą na temat pochodzenia Gotów i Szwedów[22]). Olaus Magnus, znalazłszy nad Motławą pewne schronienie, posiłkował się też w dużej mierze informacjami zasłyszanymi od przybywających doń żeglarzy oraz wychodźców. *Carta Marina* jest, jak wiadomo, ważnym dokumentem branym pod uwagę w definiowaniu etnikonów regionów septentrionalnych i eksploracji etnonimiki. Mapa jest istotnym faktem kulturowym[23].

Fascynację kartografią oraz północną przestrzenią geograficzną przejawiał tworzący w wieku „odrodzenia sztuk i nauk" Jan Kochanowski (1530–1584), czego poświadczeniem są jego wartkie w czytaniu poematy północne. W powstałym około 1564 roku utworze komemoracyjnym *Pamiątka wszytkiemi cnotami hoynie obdarzonemu, Jano-*

---

17 Zob. Eric Christiansen, *Krucjaty północne*, przeł. Janusz Szczepański, Rebis, Poznań 2009; Michał Haykowski, *Szwedzkimi śladami w Polsce (20): Biskupi wygnańcy*, „Polonia" 1999, nr 1, https://www.poloniainfo.se/artykul.php?id=584 [dostęp: 1.07.2021].

18 Zob. Sławomir Kościelak, *Gdańsk XVI–XVIII wieku – bezpieczna przystań dla religijnych uchodźców? Z dziejów koegzystencji międzywyznaniowej w epoce nowożytnej*, „Studia Historica Gedanensia" 2005, t. 5, s. 196–216.

19 Maria Juda, *Mapy ziem polskich w dawnej typografii europejskiej*, „Studia Źródłoznawcze" 2003, t. 41, s. 52.

20 Za: Maria Juda, *Mapy ziem polskich...*, s. 52. Warto dodać, że Wapowski dokonywał zabiegów tzw. kontrmapowania, „czyli przeciwstawiania się «południowym» opiniom o półbarbarzyńskim charakterze Północy" – cyt.: Jakub Niedźwiedź, *Poeta i mapa. Jan Kochanowski a kartografia XVI wieku*, seria „Terminus", Bibliotheca Classica, seria 2, nr 7, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019, s. 131.

21 Zob. Ludwik Birkenmajer, *Marco Beneventano, Kopernik, Wapowski a najstarsza karta geograficzna Polski*, nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1901, s. 3.

22 Zob. Bolesław Olszewicz, *Stosunki między krajami skandynawskimi a Polską w zakresie kartografii (od epoki Odrodzenia po wiek XIX)*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1961, nr 6, z. 1, s. 20.

23 O tym Elżbieta Rybicka, *Do czego służy mapa? Kartografia w obiegu socjokulturowym*, „Łódzkie Studia Etnograficzne" 2021, nr 60, s. 35–51, DOI: 10.12775/LSE.2021.60.03.

wi Baptiscie Hrabi na Tęczynie, Belskiemu Woiewodzie, y Lubelskiemu Staroście poeta mapuje Morze Bałtyckie[24]. Posługuje się obrazowaniem kartograficznym (poetyckie obrazy nasuwają liczne paralele z marinami z map Olausa Magnusa). W poemacie[25] Kochanowski opiewa losy Jana Baptysty Tęczyńskiego herbu Topór (1540–1563) związane z jego dwoma ostatnimi poselstwami do Szwecji i Finlandii, odbytymi drogą morską w latach 1561–1563 na polecenie Zygmunta II Augusta (1720–1572), który mu powierzył m.in. sprawę małżeństwa księcia Finlandzkiego Jana III Wazy (1537–1592) z Katarzyną Jagiellonką (1526–1583) oraz rokowania dyplomatyczne[26]. Sugestywny jest opis podróży hrabiego Tęczyńskiego z księciem, odbytej „wysoką nawą" z Åbo do Gdańska, a następnie do Wilna na wesele królewny Katarzyny i księcia Jana, które odbyło się 4 października 1562 roku. Oto urywek *Pamiątki*[27]:

A ty Tęczyński nosząc swoy zastrzał w skrytośći
  Szedłeś łodzią po wierzchu morskiey głębokości
  A zá przyiáźnią wiátrow y dobrey pogody
  Wysiadłeś ná brzeg Pruski krom wszelákiey szkody.
Jechałeś potym ziemią tám gdzie Wiłná cicha
  Gorę z wieku sádzoną potáiemnie spycha
  Czyniąc sobie gościniec bliski do siestrzyce,
  Ktorey szumny bieg słyszy przez wąskie gránice.
Támeś y páná zástał, y poselstwá swego
  Słuszny poczet uczynił, á z przyjázdu twego
  Dwor od małych do wielkich wszytek się rádował
  Bo kto by cię był prze twą ludzkość niemiłował.
Skoro záś polá śniegiem, á głębokie brody
  Mroźna źimá przykryłá ćierpliwemi lody
  Nie długoś się ná miescu z towárzyszem báwił
  Bo cię do Filándyiey znowu pan wypráwił.
Ná drogę niebespieczną, boś musiał iść morzem
  Nie takiem iákie krzywym okrętem więc porzem
  Ale ktore dziś mrozy lodem ugruntuią
  Jutro wiátry szalone zetrą y zwoiuią.
Ktemu nieprzyiacielskie woysko tuż lezálo
  Ciebie iednák Bog przewiódł przez złe miescá cáło
  Tákżeś przed się oglądał náznácźone kráie
  I Páná który támtym ziemiam práwá dáie.
Ten swey dáwney nádzieie nie cierpiąc odwłoki
  Wziął cię zá wodzá sobie, y swoy dwor wysoki
  Pożegnawszy szedł morzem, ku polskiey gránicy
  Mysląc zacną krolewnę widzieć w swey łożnicy.
A Bog mu tego życzył, lecż o pánno święta
  Niepráwieś z oyczyżny swey wscżęsną chwilę wźiętá

24 O tym Jakub Niedźwiedź, *Poeta i mapa...*

25 Utwór ma cechy epicedium z dominantą topiki biograficznej (*fortitudo et sapientia*).

26 Zob. Jan Dihm, *Prawdziwa historia „Jana z Tęczyna"*, „Pamiętnik Literacki" 1955, nr 46(1), s. 238–260.

27 Cytowany fragment pochodzi z opracowania: Karol Badecki, *Pierwsze wydanie „Pamiątki Janowi z Tęczyna" Jana Kochanowskiego*, „Pamiętnik Literacki" 1907, nr 6(1/4), s. 239–240.

Ale zdárzy tenże Bog że tegoż stolicę
Osiędziesz u ktoregoś dziś zá niewolnicę
Rychło potym weselu, cny Hrábiá z Tecżyná
Wiechálęś ná stárostwo swoie do Lubliná
Wszem pożądány á tám nie wyszedł cżás długi
Ześ wźiął y woiewodztwo zá swoie posługi.

Z polskich humanistów należy w pierwszej kolejności przypomnieć Marcina Kromera (1512–1589) – historyka, dyplomatę, jednego z przywódców polskiej kontrreformacji, koadiutora i biskupa warmińskiego, a także królewskiego sekretarza. W 1570 roku Kromer napisał utwór historyczny *Historyja prawdziwa o przygodzie żałosnej Książęcia Jego M. Finlandzkiego Jana, już na ten czas Szweckiego, Gotskiego i Wandalskiego Krola, i Krolewny Jej M. Polskiej Katarzyny Małżonki jego*, który wydał anonimowo. Dzieło cieszyło się niemałą popularnością. Była to jednocześnie pierwsza polska pisana historia Szwecji. Kromer prowadził korespondencję z Katarzyną Jagiellonką, wtedy już żoną króla Jana III Wazy, najprawdopodobniej miał też dostęp do wybranych dokumentów państwowych i jej listów prywatnych. W rozdziale „Moskiewski żąda o królewnę" autor podaje:

> Ku onej wielkiej srogości przystąpiło jeszcze więtsze nieszczęście, że ten tyran moskiewski [tj. Iwan Groźny – przyp. K.W.], nie mogąc uspokoić myśli swej, słał do Eryka, aby mu królewnę polską, Katarzynę, posłał, posławszy mu przez sto soroków soboli i inszych futer: rysiów, czarnych lisów, bardzo kosztownych, i klejnotów innych wiele, znamienite dary, postępując mu k temu na każdego jego nieprzyjaciela trzydzieści tysięcy ludzi jezdnych i dać mu pięćkroć sto tysięcy złotych we złocie i zamki w Inglanciech niektóre spuścić.
>
> [...]
>
> Przysłał tedy moskiewski już po trzecie posła w piąciuset koni z kolebkami, z saniami, które byli na granicach zostawili, a samą królewnę wodą mieli wziąć z wielkim dostatkiem, z wielkiemi dary Erykowi. Posłał tedy Eryk do królewny panie przedniejsze i posły swe namawiając ją, aby na to zwoliła, a onemu wszystkiemu królestwu wieczny pokój od moskiewskiego, wieczną sobie pamiątkę i bogomoldctwo od onych wszystkich krajów zjednała, a sama sobie tedy życzyła, aby była cesarzową tak możnego pana, którą on sam ku więtszej jej czci prowadzić chce i z swych ręku cesarzowi moskiewskiemu, jako siostrę własną, z uczciwością wielką oddać; gdyż już prawo tej ziemi bratu jego dłużej trwać na świecie nie dopuszcza, jako przesądzonemu obrazy majestatu tej korony.
>
> [...]
>
> Ta cna a święta pani i mówić o tym z sobą nie dała i słuchać żadnej perswazyi nie chciała, jedno Panu Bogu poruczyła żałość swą a miłosierdzie za księciem Jego M., panem swym, pokornie a uniżenie prosiła.
>
> Eryk tedy za radą złego człowieka, Jurgiepierza, umyślił książę Jego M. finlandzkie Jana, brata swego, zabić, a królewnę Jej M. małżonkę jego, tam posłać [...][28].

Z ważniejszych druków wymienić wypada mowy pogrzebowe i przygodne Fabiana Birkowskiego (1566–1636), kaznodziei i wysoko cenionego oratora: *Exorbitancye Ru-*

[28] [Marcin Kromer], *Historyja prawdziwa o przygodzie żałosnej książęcia finlandzkiego Jana i królewny polskiej Katarzyny*, oprac. Janusz Małek, seria Literatura z Warmii i Mazur w Dawnych Wiekach, Pojezierze, Olsztyn 1974, s. 42–45, https://kpbc.ukw.edu.pl/dlibra/plain-content?id=52375 [dostęp: 14.08.2021].

skie, z Grekow Odszczepieńcow, Heretyckie, z Konfederatow. Kazania Dwoie. Przytym Kwiat Opadaiący, Abo Nagrobek Gvstawa Adolpha, Króla Szwedskiego, Gotskiego, Wandalskiego, Wielkiego X. Finlandskiego, X. Estoniey y Kareliey, Pana Ingrydy, które wyszły w 1633 roku w krakowskiej drukarni Andrzeja Piotrkowczyka. Jedna z nich odnosiła się do Gustawa II Adolfa (1594–1632)[29].

Zainteresowanie Finlandią i Finami było spore już w XIX stuleciu. Felicjan Antoni Kozłowski (1805–1870), historyk, filolog i nauczyciel warszawskiego gimnazjum, w opracowaniu *Rys statystyki ogólnéj porównawczéj pod względem Darów przyrodzenia, ludności, przemysłu pierwotnego, rękodzielnego, fabrycznego, handlu i kultury państw Europy*, wydanym „Za pozwoleniem Cenzury Rządowéj" w 1838 roku, wiele akapitów poświęcił „Finnom". W rozdziale „Ludność Europy podług pochodzenia, i języków" autor przedstawia:

> Ludność Europy składają: Niemcy, Sławianie, Skandynawcy, Włosi, Wołochy, Jberyjczykowie, Francuzi, Bretonowie, Finnowie, Tatarzy, Grecy z Albańczykami, Żydzi. Tyle jest narodów w Europie, uważając je podług języków. Daleko większa byłaby ich liczba, gdybyśmy uważali rozmaite dyalekta za osobne języki; w tenczas Niemców wypadałoby podzielić na właściwych Niemców i Hollendrów; Sławian na Rossyan, Polaków, Czechów, Serbów; Skandynawców, na Duńczyków Norwegianów, i Szwedów; [...]; Finnów na Węgrów, i na właściwych Finnów, jakiemi są Samojedzi, Lapponowie, Żyryanie, Mordwini, i Czuwaszy; Tatarów na Turków, Czerkiesów, Nogajców, Kazanów, i Tauryckich Tatarów. [...] Stósownie więc do tego, dzisiéjsze narody Europy są albo pierwotne, albo pomięszane. Pierwotne są: Niemcy, Sławianie, Finnowie, Tatarzy, Grecy, Żydzi.
>
> [...]
>
> Narody Finnow, Tatarow, Grekow i Żydow są rozproszone po wielu krajach, i nigdzie osobnego państwa nie składają, wyjąwszy Greków, ktorych nowe niedawno krolestwo powstało. Finnowie pod nazwiskiem Magiarów, mieszkają w Węgrzech, Siedmiogrodzie, a w Finlandyi, i Laponii, pod nazwiskiem Samojedow, Żyryanow, Mordwinow, Czuwaszow[30].

W kolejnym rozdziale „Ludność Europy pod względem własności fizycznych ciała" Kozłowski zamieszcza wywód wpisujący się w rozpowszechnioną w jego czasach historiozofię:

> Européjczykowie są uważani w ogóle jako pochodzący z narodów szczepu Kaukazkiego, który był pierwotny; inne z niego przez wpływ klimatu powstały. Finnowie mają tylko pochodzić ze szczepu Mongolskiego, jak ich rysy twarzy i kolor wydają. Jednak mimo tego, że Européjczykowie pochodzą z jednego szczepu, różnią się między sobą co do wzrostu i sił fizycznych. Mięszkańcy środkowéj, południowej i północnéj Europy, wyjąwszy Finnów północnych, dochodzą w swym wzroście od 5–6 stóp; [...]; nakoniec Węgrzy, Grecy, Turcy, Czerkiesi. Przeciwnie dochodzą tylko w swym wzroście ledwo 4–5 stóp, Lapończykowie, Samojedzie, Ostiacy. Co do sił, tedy odznaczają się znowu mieszkańcy środkowèj i północnéj Europy od mieszkańców południowèj i arktycznéj jéj części: pod niebem południowem, przy ciągłym upale usypiają nerwy organizmu

---

29 O tym Katarzyna Wojan, *Język fiński w teorii i praktyce*…, s. 231–232, a wcześniej: Bolesław Mrozewicz, *Finnland und finnische Literatur in Polen...*

30 Cyt.: *Rys statystyki ogólnéj porównawczéj pod względem Darów przyrodzenia, ludności, przemysłu pierwotnego, rękodzielnego, fabrycznego, handlu i kultury państw Europy*, przez F[elicjana] Kozłowskiego Prof. w Gimn. G. Warszaw. M. N. P., w Drukarni J. Wróblewskiego, Krakowskie Przedmieście nro 393, Warszawa 1838, s. 124–127.

żywotnego, a pod ciągłem zimnem arktycznem kurczy się człowiek i staje się słabym, bezsilnym […][31].

Temperamenty narodowe i własności umysłowe Europejczyków autor *Rysu...* determinuje geografią i klimatem, jak również czynnikiem behawioralnym. Rozdział „Ludność Europy pod względem zdolności umysłowych i charakterów" oparty jest na konstrukcji myślowej, sprzyjającej generowaniu stereotypów narodowych. Kozłowski koncypuje takie zależności:

Narody Europy przez wpływ miéjscowości, klimatu i rozmaitych okoliczności, mają znowu różne przymioty w swych umysłowych zdolnościach, które je charakteryzują. Tak narody, które powstały z pomięszania się z Rzymianami, mają więcéj od innych żywości umysłu. [...] U narodów zimnéj północy, daje się znowu widzieć odrętwiałość umysłu i pewny rodzaj nieczułości. Narody środkowéj Europy, tak jak ich klimat, trzymając środek między zbytnią żywością południowych, a odrętwiałością północnych. W szczególności znowu, narody Europy mają swoje oddzielne charaktery[32].

Niestety w portretowaniu narodów historyk pomija Finów, natomiast wartościuje Skandynawów („Skandynawcy w ogóle są śmieli i prędko determinujący się; przytem gościnni i ujmujący"[33]).

Coraz więcej wiadomości na temat Finlandii i Finów zamieszczano w periodykach. Przybliżano nowości wydawane w krajach zachodnich, dyskutowano o nich i je komentowano.

Do głośnej książki Louisa-Antoine'a Léouzona Le Duca *La Finlande, son histoire primitive, sa mythologie, sa poésie epigne, avec la traduction de sa grande epopée le Kalewala* (1845) odnosi się obszerny, wielowątkowy artykuł przeglądowo-recenzyjny opublikowany w „Przeglądzie Poznańskim" w 1846 roku (w tomie 3 pod redakcją Brunona Józefa Szafarkiewicza (1821–1892), doktora filozofii i znanego przyrodnika). Swoją wypowiedź autor rozpoczyna wymownymi słowami:

Przechodząc dzieje ludzkości, spostrzegamy dziwne przeznaczenia niektórych ludów. Rzucone na kończyny świata w skutek migracyi pokoleń, ludy te żyją nieznane albo zapomniane; nikt nie pyta się o nich i nikt nie wie, w jakim stanie oświaty się znajdują. Pomiędzy ludami, które popadły podobnemu losowi, znajdowała się dotąd Finlandya. Zachód, chciwy działalności i wielkości obrazów, nie był dotąd ciekawy poznania podrzędnéj narodowości; klimat oddalał podróżnych, zrodzonych pod niebem gorącém, od zlodowaciałéj ziemi: polityczna cisza kraju biednego osłabiała interes narodu przywykłego do walk politycznych, a język niegramatyczny i prawie nieznany Europie odstraszał innych[34].

---

31 *Ibidem*, s. 130–131.

32 *Ibidem*, s. 133.

33 *Ibidem*, s. 136.

34 Cyt.: [Brunon Józef Szafarkiewicz, red.] *Léouzon Le Duc, La Finlande, son histoire primitive, sa mythologie, sa poésie epigne, avec la traduction de sa grande epopée le Kalewala*, „Przegląd Poznański" 1846, t. 3, s. 458–459. Jest to tekst niepodpisany nazwiskiem twórcy, dlatego w adresie bibliograficznym podaję nazwisko ówczesnego redaktora czasopisma.

Katarzyna Wojan, doktor habilitowana nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa, profesor w Instytucie Skandynawistyki i Fennistyki Uniwersytetu Gdańskiego; w latach 2016–2019 kierownik Pracowni Języka, Kultury i Gospodarki Finlandii; założycielka i kierownik badawczej Pracowni Leksykograficzno-Bibliograficznej oraz Pracowni Języka Fińskiego na Wydziale Filologicznym UG. Autorka i współautorka ponad 270 prac z zakresu: językoznawstwa słowiańskiego, ugrofińskiego, komparatystyki lingwistycznej, socjolingwistyki, historii leksykografii, biobibliografistyki i bibliografistyki, przekładoznawstwa, terminografii, a także recepcji twórczości polskich pisarzy za granicą. Opublikowała 22 książki, m.in. *Wstęp do badań wieloznaczności leksemów w ujęciu kontrastywnym* (Gdańsk 2010), *Przypadkowe i nieprzypadkowe wędrówki leksemów* (Gdańsk 2010), *Polsko-fiński tezaurus tematyczny. Część I: Ziemia i Kosmos* (Gdańsk 2012), *Język fiński w teorii i praktyce* (Gdańsk 2016), *Obszary fennistyki. Język – kultura – naród* (Gdańsk 2019). W swoim dorobku ma również przekłady literackie – przetłumaczyła m.in. opowiadanie *Mina* Pawła Huellego (publikacja pod nazwiskiem Katarzyna Rybkowska w fińskim „Parnasso" 1994).

„Przedstawiona publikacja Katarzyny Wojan ma z założenia spełniać funkcję nie tylko informatorium naukowego, lecz także kompendium przydatnego w dydaktyce akademickiej na kierunkach fennistycznych oraz skandynawistycznych. Według mnie zamiar twórczy Badaczki został spełniony. Z tej książki skorzystają nie tylko filologowie, gdyż jest w niej materiał, który może zaciekawić m.in. historyków, przekładoznawców oraz przedstawicieli innych dyscyplin nauki. Natomiast z myślą o studentach kierunków skandynawistycznych Autorka włączyła do bibliografii prace z obszaru historii, kultury, nauk o społeczeństwie, gospodarki i studiów regionalnych".

Z recenzji dr. hab. Grzegorza Ojcewicza, prof. UWM

Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-344-8